

Republika e Kosovës • Republika Kosovo • Republic of Kosovo
Institucioni i Avokatit të Popullit • Institucija Ombudsmena • Ombudsperson Institution

---

IZVEŠTAJ SA PREPORUKAMA

NACIONALNOG MEHANIZMA ZA SPREČAVANJE TORTURE OMBUDSMAN

u vezi

posete Korektivnom centru u Dubravi

Za:

- G. Abelard Tahiri, Ministar
Ministarstvo pravde**
- G. Milazim Gjocaj, Generalni direktor zdravlja u zatvorima,
Ministarstvo zdravlja**
- G. Uran Ismaili, Ministar
Ministarstvo zdravlja**

- G. Nehat Thaqi, Generalni direktor
Korektivna služba Kosova**

- G. Jeton Mehmetaj, v.d. direktor
Korektivni centar u Dubravi**

Na osnovu člana 135, stav 3, Ustava Republike Kosovo, kao i člana 17, Zakona o Ombudsmanu br. 05/L-019, Nacionalni mehanizam Ombudsmena za sprečavanje torture posetio je Korektivni centar u Dubravi.

Priština, dana 24. avgust 2018. godine

UVOD

Nacionalni mehanizam Ombudsmana za sprečavanje torture (u daljem tekstu „NMST“), na osnovu člana 17. Zakona br. 05/L-019 o Ombudsmanu može da poseti u bilo koje vreme i bez prethodne najave sva mesta gde se drže lica lišena slobode, uključujući policijske stanice, centre za pritvor, zatvore, mesta gde se drže stranci lišeni slobode čiji boravak u Republici Kosovo dolazi u sukob sa važećim zakonima i koji su predmet prisilnog povratka iz Republike Kosovo, kao i psihijatrijskim ustanovama i ustanovama socijalne zaštite.

Na osnovu ovog mandata NMST je od 20. do 22. marta 2018. godine posetio Korektivni centar u Dubravi (u daljem tekstu: KCD).

KCD počeo je da se gradi 1976. godine i završen je 1986. godine kada je i otvoren. Tada je kapacitet bio oko 1.000 zatvorenika a postojao je ogranak zatvora KCD u Đurakovac, gde su više bili koncentrisani zatvorenici sa kratkim izrečenim kaznama koji su radili imajući u vidu da je tamo postojala farma za kokoške, radionica za varioce itd. Posle rata ulaskom trupa KFOR-a i administracije UNMIK-a, ovom institucijom je počeo da upravlja UNMIK i ista je obnovljena zahvaljujući stranim donacijama. U početku su obnovljeni paviljoni 2,3,7 i 8, a juna meseca 2000. godine ista je krenula da radi.

KCD je institucija visokog nivoa bezbednosti sastavljen od nekoliko raznih sektora. Unutrašnji deo je podeljen na dva dela gde je jedan od tih delova zona za razvoj poljoprivrede i za druge upotrebe, i u delu za stanovanje gde su smeštena uglavnom odrasla lica koja su osuđena.

Obično su zatvorenici smešteni u 8 paviljona za stanovanje, ali tokom posete NMST je obavešten da su u toku radovi za renoviranje paviljona 4, dok u paviljonu bolnice smešteni su bolesni pacijenti, gde im se pruža medicinska pomoć, osim onih teških slučajeva koji se upućuju u javnim bolnicama. Van okružnog zida zatvora nalazi se polu otvoreni paviljon gde su smešteni zatvorenici kategorije niskog rizika i koji su pod minimalnim nadzorom, Kapacitet KCD je 1183 kreveta.

Cilj ove posete bio je monitoring poštovanja prava osuđenih lica, koja su bila u ovom centru, u skladu sa Ustavom Republike Kosovo, važećim zakonima u Republici Kosovo i međunarodnim standardima za zaštitu prava lica lišenim slobode.

Tokom posete, posebno je razmotreno pitanje prijema, informisanje zatvorenih lica o njihovim pravima, tretiranju, uslovima smeštaja, režimu, zdravstvenoj zaštiti, odnosu između zatvorenika, kontaktima sa spoljnim svetom, procedurama podnošenja žalbi i disciplinskim merama koje im se mogu izreći u skladu sa Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija i način njihovog izvršenja.

Dana 29. maja 2018. godine, NMST je održao službeni sastanak sa direktorom Korektivne službe Kosova, g. Nehat Thaçi, i tom prilikom je istog obavestio o nalazima i preporukama koje su proizašle prilikom gore navedene posete.

Sastav monitoring grupe

1. Monitoring tim je bio sastavljen od NMST i konsultanata Veća Evrope u svojstvu posmatrača:
  - 1) Ylber Topalli, Glavni inspektor Inspektorata Ministarstva pravde (posmatrač).
  - 2) Jim McManus (Ekspert Saveta Evrope, u svojstvu posmatrača)
  - 3) Trevor Stevens (Ekspert Saveta Evrope, u svojstvu posmatrača)
2. **U vreme kada je NMST posetio ovaj centar, u istom je bilo smešteno 938 zatvorenih lica.** Evropski komitet za sprečavanje torture posetio KCD u 2007, 2010. i 2015. godini.

Saradnja sa NMST za vreme posete

3. Tokom posete NMST u KCD osoblje korektivne službe i osoblje Departmana za zdravstvo u zatvorima pružili su monitoring ekipi punu saradnju. Ekipa je bez zakašnjenja je imala pristup u svim zatvorskim prostorijama. Ekipi su obezbeđene sve informacije potrebne za obavljanje zadatka i omogućen je razgovor sa osušenim i pritvorenim licima bez prisustva korektivnih službenika ili drugog osoblja.

Zlostavljanje

4. Prilikom posete ovom centru, NMST nije primio žalbe zbog fizičkog zlostavljanja ili prekomerne upotrebe sile od strane korektivnih službenika. Monitoring ekipa je primila dve žalbe od dva zatvorenika koji su tvrdili da su fizički zlostavljani od strane pripadnika kosovske policije u vreme kada su bili uhapšeni i odvedeni u policijske stanice na kojima su bili intervjuisani.
5. U slučaju podnosioca žalbe B.D, podnosilac žalbe je tvrdio da ga je policijski službenik fizički zlostavljao tokom razgovora i dok su ga odveli u policijsku stanicu u Prizrenu udarajući ga pesnicama. Prema navodima podnosioca žalbe, on je u vezi ovog događaja obavestio pretpretresnog sudiju, ali ništa nije preduzeto. Podnosilac žalbe je takođe tvrdio da nikada nije podneo žalbu Kosovskoj policiji ili Inspektoratu policije Kosova. Žalilac R.S. tvrdi da je bio fizički zlostavljen u policijskoj stanici u Uroševcu i da je u vezi toga podneo žalbu Inspektoratu policije Kosova pre mesec dana.
6. U vezi sa ovom žalbom NMST Ombudsmana traži od Policijskog inspektorata da ga obavesti o provedenim istragama i nalazima ovog organa.
7. Monitoring ekipa je takođe posetila i zatvorenike kojima je izrečena disciplinska mera samice, a koji su bili smešteni u određene ćelijama kao rezultat izrečene mere. **NMST nije primio ni jednu žalbu na fizička zlostavljanja, prekomerno korišćenje sile ili kršenje drugih prava dotičnih lica.**

Žalbe o korupciji i favorizovanju

8. Pred monitoring ekipi su od zatvorenih lica iznete tvrdnje u vezi sa korupcijom i favorizovanjem u kome je uključeno ne samo korektivno osoblje, već i zdravstveno osoblje. Prema njihovim tvrdnjama, nakon isplate određenog iznosa novca, zatvorenici mogu imati povoljan tretman u pogledu radnih mogućnosti, porodičnih poseta, privremenog odsustva van ustanove, lečenja itd. Pred NMST su takođe iznete tvrdnje od strane zatvorenih lica, prema kojima zatvorenici određenih kategorija tretiraju se favorizujući se, u poređenju sa drugim zatvorenicima.
9. **Ne prejudicirajući da li su takvi navodi tačni ili ne, NMST smatra da direkcija KCD i nadležne službe Korektivne službe Kosova (KSK) treba da sprovede sveobuhvatne i nezavisne istrage kad god se pojave tvrdnje o korupciji i favorizovanju u KCD.** Navedene vlasti treba da ojačaju svoje napore u borbi protiv ovih pojava putem preventivnih mera, edukacije i primene adekvatnih sankcija.
10. Isto tako, NMPT primećuje da član 5 stav 3 Zakona o izvršenju krivičnih sankcija izričito predviđa usvajanje sekundarnog zakonodavstva u svrhu eliminacije korupcije. Zbog toga, putem ovog izveštaja, NMST će tražiti od nadležnih organa da bude obavešten da li je navedeno zakonodavstvo usvojeno.

Materijalni uslovi

Hrana

11. Za vreme posete KCD-a, NMST je primio veliki broj žalbi u vezi sa kvalitetom i količinom hrane koja se služi zatvorenicima. **Zatvorenici su tvrdili da je kvalitet i kvantitet hrane koja im se služi za doručak i večeru veoma loš.**
12. NMST primećuje da Zakon o izvršenju krivičnih sankcija propisuje da osuđeni ima pravo na adekvatnu ishranu kako bi očuvao dobro zdravlje i snagu putem tri dnevna obroka dnevno, koji treba da budu raznovrsni i hranljivi. Hrana koja se daje zatvorenom licu treba da bude prilagođena njegovoj starosti i zdravstvenom stanju, prirodi rada, sezoni i klimatskim uslovima i, koliko je to moguće, njegovim verskim i kulturnim zahtevima. Isto tako, ovim zakonom utvrđena je obaveza da se osuđenom obezbedi hrana koju je propisao lekar.¹
13. Tokom posete kuhinji, NMST je primetio da je angažovano šest kuvara, šef kuhinje, jedan pekar, jedan radnik magazina i 34 zatvorenika angažovana na drugim pomoćnim radnjama u kuhinji, 12 zatvorenika angažovana u pekari (pečenje hleba) i 3 za čišćenje i održavanje higijene u kuhinji. Angažovani u radu uključujući i zatvorena lica, opremljeni su adekvatnim sanitarnim knjižicama koje važe do aprila 2018. godine. NMST je zaključio da je skladište gde se drži dugotrajna hrana u dobrom stanju i da poseduje uslove potrebne za skladištenje hrane i nema vlage. **Tokom posete, NMST je primetio nedostatak prehrambenih menija za ljude koji pate od dijabetesa.**
14. **NMST ponovo navodi, kao i u drugim izveštajima, obavezu nadležnih organa da obezbede neprekidne isporuke dijetetskih obroka prema preporukama lekara.** NMST je obavešten da se kuhinja suočava sa nedostatkom opreme za kuhanje i pečenje, broj plastičnih kašika nije dovoljan za zatvorenike, kao i specijalni kontejneri namenjeni za prevoz hrane po paviljonima i čuvanje topline hrane.

---

¹ Zakon o izvršenju krivičnih sankcija, član 39, stav 1 i 2.

15. Prevoz hrane se vrši neadekvatnim sredstvima i često sa traktorom. Takođe nedostaje inventar, uniforme, radne rukavice. Primećeno je da ni osoblje ni zatvorenici nemaju adekvatnu radnu odeću za kuhinju (koristite vreće za smeće kao kecelje ili obuće kako se ne bi kvasili tokom pranja sudova ili vršenje radov au kuhinji), nemaju tečni sapun za održavanje higijene osoblja u kuhinji tokom rada (za pranje ruku), dok oprema koja im je bila na raspolaganju bila tehnički neispravna.
16. NMST je primio žalbe od zatvorenika u vezi s rasporedom raspodele hrane. Prema zatvorenicima, vremenska distanca raspodele obroka je prilično mala (od 8.30 do 9.30 doručak, od 10.30-12 ručak, od 15-16 večera) kada se sve završava serviranjem hrane. Takođe, NMST smatra kao uznemiravajuće informaciju da se kontejneri za smeće uklanjaju posle 2-3 dana. Takođe, zabrinjavajuća je činjenica da se tu skupljaju psi lutalice, i da se ostaci hrane razbacani po dvorištu iza kuhinje. Kupatila i tuš u kuhinji ne ispunjavaju minimalne uslove za upotrebu. Primećeno je da se delovi pećnice ne zatvaraju dobro i često ne funkcionišu. Snabdevanje opremom za pripremanje hleba je dobro, pravilno i ima roka.
17. NMST je primetio da u prostoru koji se koristi za pranje veša nije bilo prirodnog svetla, nije bilo vazduha, bilo je vlage, bilo je zagušljivog mirisa zbog upotrebe različitih hemijskih sredstava, koja nisu adekvatna za čišćenje. Bilo je problema sa opremom koja nije radila, a radnici perionice veša su primorani da improvizuju uređenje bilo kojeg od ovih uređaja kako bi obavili posao. Takođe, osobe koje rade u perionici veša nemaju radnu odeću, maske ili odgovarajuću hranu za uslove u kojima rade.

Uslovi smeštaja u paviljonima

18. Uslovi smeštaja se razlikuju od paviljona do paviljona. NMST je primetio da je renoviran paviljon 1, da su toaleti i tuševi bili u dobrom stanju, da u ćelijama nije bilo vlage, ćelije su bile okrećene i čiste. Ćelije su uglavnom bile tople, imale su dovoljno osvetljenja i ventilacije. Tokom posete, NMST je posebnu pažnju posvetio osuđenim licima, kojima je izrečena mera samice zbog disciplinskih prekršaja su smešteni u ovom paviljonu.
19. U slučaju zatvorenika R.B, u ćeliji u kojoj je bio smešten zatvorenik toalet je bio zapušten, dušek na krevetu gde je zatvorenik spavao uopšte nije imao nikakav čaršav, ćelija je imala dovoljno osvetljenja i nije bilo vlage. Isti uslovi smeštaja pronađeni su i u slučaju zatvorenika G.A koji je takođe bio kažnjen disciplinskom merom usamljenosti. NMST porimećuje da Zakon o izvršenju krivičnih sankcija propisuje da prostor za izvršavanje pritvora u samici mora da ima najmanje deset (10) kubnih metara prostora, sanitarni čvor, dnevnu svetlost, pijaću vodu, krevet sa posteljinom, sto, stolicu i grejanje.² **Prema tome, NMST smatra da KCD treba da ispuni ovaj pravni kriterijum u svim slučajevima kada se zatvoreniku izriče disciplinska mera samice.**
20. Takođe, Evropski Komitet za Sprečavanje Torture (u daljem tekstu „EKST“), u vezi sa uslovima smeštaja u ćelijama gde se drži zatvoreno lice, kome se izriče disciplinska mera usamljenost, ističe da takve ćelije moraju da ispune iste minimalne standarde kao i oni koji se primenjuju u slučaju smeštaja drugih zatvorenika. Ćelije moraju biti adekvatne veličine, da imaju prirodno svetlo, adekvatno grejanje i ventilaciju. EKST dalje navodi da

---

² Zakon o izvršenju krivičnih sankcija, član 111, stav 2.

bi takve ćelije trebale biti opremljene najmanje stolom, odgovarajućom stolicom, odgovarajućim krevetom i posteljinom.³

21. NPST tokom posete je primetio da su u paviljonu 2 potrebna renoviranja, jer su u istom ćelije i trpezarija imale vlagu; tuševi i toaleti su takođe bili u lošem stanju. **Tokom posete, primećeno je da zatvorenici koriste improvizovanu električnu opremu za grejanje vode, koja bi ozbiljno mogla da rizikuje njihove živote.** NMST takođe primećuje da je Evropski komitet za sprečavanje mučenja tokom posete Kosovu u 2015. godini izrazio zabrinutost zbog upotrebe improvizovane električne opreme od strane zatvorenika u KCD, i zatražio od nadležnih organa Republike Kosovo da preduzmu konkretne korake da izbegnu upotrebu takve opreme.⁴
22. Takođe, NMST primetio je da neke ćelije ne ispunjavaju ni minimalne standarde propisanim Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija i standardima određenim od strane Evropskog komiteta za sprečavanje mučenja u vezi sa veličinom ćelije i brojem smeštenih zatvorenika.⁵ Paviljon 4 je bilo u toku renoviranje. Uslovi smeštaja u paviljonu 7 uopšte su vrlo dobri i u skladu sa međunarodnim i nacionalnim standardima. NMST je primetio da su u paviljonu 6 zajednički toaleti jako oštećeni i nema tople vode. **U nekim ćelijama je smešteno po 6 osoba, što predstavlja prenaseljenost. NMST smatra da KCD treba da preduzima mere da izbegne prilike prenaseljenosti vršeci odgovarajuću sistematizaciju zatvorenih lica.**
23. NMST je posetio paviljon 8 u kojem su novo smešteni, i koji se podvrgavaju osnovnom režimu, koji traje 28 dana. Uslovi smeštaja u ovom paviljonu su veoma loši i lako se mogu izjednačiti sa degradirajućim, ponižavajućim, i nečovečnim tretiranjem. NMST primećuje da član 36. stav 1. Zakona o izvršenju krivičnih sankcija propisuje "*Osuđeno lice ima pravo na smeštaj u skladu sa savremenim higijenskim uslovima i lokalnim klimatskim prilikama*". Dok se u stavu 3 ovog člana izričito se navodi: "*Prostorije ne smeju da budu vlažne i moraju da imaju adekvatne sanitarne instalacije i ostale uređaje neophodne za ličnu higijenu*".
24. NMST izražava ozbiljnu zabrinutost zbog činjenice da se deo paviljona broj 8 koristi kao krilo bolnice. U krilu V1 paviljona 8, NMST je intervjuisao nekoliko zatvorenika, od kojih su dva bili sa hroničnim psihijatrijskim poremećajima, a jedan od njih skoro tri godine je sam u jednoj ćeliji. Ovo stanje je u suprotnosti sa članom 6. stav 1.10 Zakona br. 05/L-025 o mentalnom zdravlju.⁶

---

³ Evropski Komitet za Sprečavanje Torture, odlomak iz 21-og Opšteg izveštaja, objavljen 2011 godine, više o tome na linku: <https://rm.coe.int/16806cccc6>, (21.5.2018)

⁴ Evropski Komitet za Sprečavanje Torture, Izveštaj o poseti na Kosovo u 2015 godini, objavljen 2016 godine, stav 38. Više o tome vidi: <https://rm.coe.int/16806a1efc>, (21.5.2018).

⁵ Zakon o izvršenju krivičnih sankcija, član 36 stav 2 propisuje: "Prostorije u kojima osuđeno lice živi i radi moraju da budu dovoljno prostrane da svako osuđeno lice ima na raspolaganju najmanje osam (8) kubnih metara prostora i kada je to moguće devet (9) kvadratnih metara za osuđenike u zajedničkim ćelijama a četiri (4) kvadratnih metara za osuđenike u samici i dovoljno prirodno i veštačko osvetljenje za rad i čitanje, kao i grejanje i ventilaciju." Isto tako, Evropski komitet za sprečavanje torture u pogledu standarda za minimalnu veličinu ćelije, određena 2015. godine, postavlja minimalnu standardnu veličinu od 6 kvadratnih metara ćelija za osuđenike u samici i 4 kvadratna metra za osuđene osobe u zajedničkim ćelijama. Za više informacija pogledajte: <https://rm.coe.int/16806cc449>, (21.5.2018).

⁶ Član 6, stav 1.10 Zakona br. 05/L-025 o mentalnom zdravlju, propisuje pravo na "obezbeđenje odgovarajućih životnih, higijenskih, prehrambenih i sigurnosnih uslova;"

25. Takođe, EKST navodi da mentalno bolesni zatvorenik treba da se drži i da neguje u bolničkom okruženju adekvatno opremljenom i bolnica koja ima odgovarajuće obučavano osoblje. To okruženje može biti civilna psihijatrijska bolnica ili psihijatrijsko okruženje specijalno opremljeno unutar zatvorskog sistema.⁷
26. NMST zaključuje da paviljon 8 ne ispunjava minimalne standarde smeštaja predviđenih Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija, Zakonom o mentalnom zdravlju, standardima koje je utvrdio Evropski komitet za prevenciju mučenja i drugih međunarodnih konvencija o zaštiti prava osoba lišenih slobode.
27. I tokom ove posete NMST je obavešten od zatvorenika da se njima ne dele posteljine i da se isti trebaju doneti od njihovih porodica, dok ćebad se pružaju od KCD.⁸ **Nadležni organi moraju delovati u skladu sa obavezama koje proističu iz člana 16 Administrativnog Uputstva o Kućnom Redu u Korektivnim Institucijama.**
28. NMST je primetio da su zatvorenici u ovim ćelijama primorani da drže svoje stvari u plastične kese ili kartonske kutije, jer prostor koji imaju na raspolaganju nije bio dovoljan. Evropski Komitet za Sprečavanje Torture u izveštaju o poseti na Kosovu 2015 godini je pronašao isti problem i zatražio je od nadležnih organa da se izbegne ovaj nedostatak.⁹

Režim

29. KCD ima 4 režima za zatvorenike: osnovni režim, standardni, napredni i polu-otvoreni. U KCD, prema direkciji oko 350 zatvorenika su angažovani u radu. Angažovanje u radu je veći tokom leta. Obično zatvorenici se angažuju u radu u kuhinji, čišćenju i u farmama centra. Zatvorenici su mogli da se slobodno kreću unutar paviljona gde su smešteni i imaju pravo na 3 sata šetnje dnevno tokom leta i 2 sata dnevno tokom zime.¹⁰
30. Takođe, u okviru korektivnog centra funkcionišu 3 radionice koje su zapravo i centri za stručnu obuku, gde se organizuje obuka za zavarivanje, izgradnju, mašinstva, stolariju, tehničko održavanje, instalaciju vode i struje. U ovim radionicama se organizuju kursevi u trajanju od 3 meseci.
31. U okviru KCD-a postoji i fitnes sala, košarkaški i fudbalski tereni. Košarkaška sala se trenutno ne koristi, jer moraju da se zamene oštećeni prozori i da se postave mreže koje će sprečiti oštećenje stakla koje nastaju kao posledica udaranja loptom. Deo sale, kao što su toaleti i tuševi su renovirani i nalaze se u veoma dobrom stanju, dok su prestali ostatak radova jer izvođač radova nije poštovao tehničke zahteve. **Stoga, situacija u ovim objektima ostaje ista kao i tokom posete u novembru 2016. godine.**

---

⁷ Norme EKST, Deo 3-ćeg Opšteg izveštaja [CPT/Inf (93) 12], stav 43

⁸ Član 16 Administrativnog uputstva za kućni red u Korektivnim institucijama: “*Svako osuđeno lice ima svoj lezaj, koji se sastoji od kreveta ili posebnog lezaja, madraca, jastuk sa jasticnicom, dve posteljine i jedana ili dva ćebada tokom leta odnosno dva (2) do tri (3) tokom zimskog perioda zavisno od toplote. Svako osuđeno lice se zaduzuje sa svojim krevetom, sa stvarima koje čine krevet i ormar za lične stvari.*”

⁹ Savet Evrope, Evropski Komitet za Sprečavanje Torture, Izveštaj sa posete na Kosovo u 2015 godini, objavljen septembra 2016 godine.

¹⁰ Prema članu 37 Zakona o Izvršenju Krivičnih Sankcija, osuđena lica imaju pravo na najmanje dva sata šetnje dnevno.

32. Takođe, NMPT smatra da bi osnivanje ekonomske jedinice povećalo aktivnosti i angažovanja većeg broja osuđenika. Osnivanje entiteta je predviđeno Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija.¹¹
33. **Uprkos naporima direkcije KCD-a, NMST je mišljenja da u cilju postizanja odgovarajuće resocijalizacije i rehabilitacije osuđenih, treba da se povećaju istinske aktivnosti, i treba da ima što više dostupnih rehabilitacionih programa, koji bi bili dostupni što većem broju osuđenika.**

Zdravstvena nega

34. U Korektivnom Centru u Dubravi funkcioniše zatvorska bolnica koja pruža medicinske usluge zatvorenicima gde su angažovani 6 redovnih lekara (jedan lekar je dostupan 24 časa dnevno), 26 medicinskih sestara, koji rade u smenama po 12 sati. Isto tako, dva puta nedeljno se pružaju psihijatrijske usluge, dok za fizioterapeuta obučena medicinska sestra za fizikalnu terapiju koja radi svaki dan puno radno vreme
35. NMST u zadnjem izveštaju za KCD¹², objavljen 26. januara 2017. godine preporučio je Ministarstvu Zdravlja (MZ) da angažuje još jednog psihologa, jer je nemoguće da se pokriva ceo centar sa samo jednim psihologom. da angažuje jednog redovnog stomatologa i jednog redovnog psihijatra. Tokom poslednje posete utvrđeno je da je KCD angažovao dva psihologa s punim radnim vremenom. **NMST pozdravlja primenu preporuke za angažovanje dodatnog psihologa.** U međuvremenu, stomatolog je do sada bio redovan, ali obzirom da je počeo specijalizaciju, sada radi u KCD-u dva puta nedeljno.
36. Kao spoljni konsultanti koji rade jednom nedeljno, angažovani su, psihijatar, kardiolog, ortoped, neurolog, radiolog i tehničar radiologije, fizioterapeut, oftamolog, Otorinolaringolog, dok opšti hirurk se poziva prema potrebi. NMST je obavešten da u okviru zdravstvene službe obavlja se i program lečenja sa Metadonom
37. I tokom ove posete, NMST je napomenuo da bolnica ne poseduje lift kojim bi se omogućilo pristup drugom spratu zatvorenika sa ograničenim sposobnostima. Vlasti Republike Kosovo u svom odgovoru poslatom EKST sa nalazima u njihovom izveštaju o poseti Kosovu da zatvorenici sa ograničenim sposobnostima nemaju adekvatan pristup u bolnicu, istaknuli su da je pitanje upućeno Korektivnoj Službi Kosova kako bi se otklonio ovaj nedostatak i da se postavi lift. Dalje, u odgovoru vlasti je napomenuto da se ovo neće izvesti ove godine na osnovu tekućeg budžeta i planova za rekonstrukciju Korektivne Službe.
38. NMST je primetio da higijena u bolničkim sobama u delu gde se pacijenti drže za psihijatrijsko lečenje nije bila na odgovarajućem nivou. Isto tako, kreveti u bolničkim sobama i posteljina su zastareli i nečisti. **Pacijenti se smešteni bez kriterijuma identifikovanih na osnovu njihovog zdravstvenog i mentalnog stanja, broja po sobama.**
39. NMST je tokom posete 2016. godine, obavešten od strane medicinske službe da se kao zabrinjavajući problem pokazuje nemogućnost slanja zatvorenika koji traže medicinske usluge van centra zbog nedostatka redovnog prevoza. Tokom ove posete utvrđeno je da KCD poseduje jednu auto ambulantu koja ne ispunjava uslove i nije u potpunosti funkcionalna i ne poseduje elementarne stvari za pružanje adekvatne medicinske

¹¹ Zakon o Izvršenju Krivičnih Sankcija, članovi 212-214.

¹² http://ombudspersonkosovo.org/repository/docs/27012017,Raport_me_rekomandime_i_MKPT_-_Dubrav%C3%AB_101537_457637.pdf

pomoći. Dana 29. maja 2018. godine, Direktor za zdravstvo u zatvorima obavestio je NMST da su sada opremljeni novom auto ambulantom.

40. Iako je bolnica zatvora ranije bila renovirana, ipak NMST je primetio da je infrastruktura značajno oštećena (podne pločice i inventar u hodniku gde se pacijenti hrane), a deo koji je odvojen kao kuhinja za korišćenje ležećih pacijenata je neupotrebljiv. Ove štete su posledica ne-kvalitetnog rada angažovane kompanije, a koje su tehnički prihvaćene. **NMST smatra da je renoviranje bolnice zatvora neophodno.**

Bolnički registri

41. Zatvorska bolnica vodi sledeće evidencije: registar samo povređivanja, registar štrajka glađu, registar pokušaja samoubistva, telesnih povreda, registar umrlih u zatvorima i seksualne zlopotrebe. Takođe, svaki lekar poseduje protokol poseta pacijenata. NMST je primetio da bolnica poseduje savremenu opremu i može da pruži adekvatne medicinske usluge zatvorenicima. Uopšte, NMST je zaključilo da sastav osoblja i oprema kojom raspolaže zatvorska bolnica ispunjava standarde za pružanje zdravstvenih usluga, ali okruženje u kojem su smešteni mentalno oboleli i oni sa organskim oboljenjima nije odgovarajući (vidi stavove 23, 24, 25 i 26 izveštaja). U vezi sa registrima i dosijeima, drugim evidencijama zdravstvenih usluga, NMST smatra da su na zadovoljavajućem nivou.

Poverljivost zdravstvenih usluga

42. NMST je zainteresovan da zna da li medicinsko osoblje, osuđenim licima u Korektivnom Centru u Dubravi, pruža medicinske usluge u prisustvu korektivnih službenika. Tokom posete u bolnici, NMST je zaključio da se medicinske usluge pružaju bez prisustva korektivnih službenika, osim slučajeva kada se prisutnost popravnih službenika izričito zahteva od medicinskog osoblja. **NMST podstiče takvo stajalište i praksu o ne prisustvu službenika bezbednosti u pružanju zdravstvenih usluga.**¹³

Ostala pitanja

Osoblje Korektivnog Centra u Dubravi

43. Tokom ove posete, NMST je primio zabrinutosti direktora zbog nedostatka popravnog osoblja, socijalnih radnika i psihologa. Prema direkciji, KCD je trenutno angažovao oko 60 popravnih službenika koji su angažovani na očuvanju osoba sa hroničnim bolestima koji su smešteni i leže u zdravstvenim ustanovama, a jedan broj popravnih službenika pohađaju školu na Akademiji za javnu bezbednost u Vučitrnu. Prema direkciji oko 100 popravnih službenika nedostaje KCD-u. Prema direkciji planira se da se poveća kazneno osoblje za 50 novih zvaničnika. Takođe, direkcija je izrazila zabrinutost zbog prosečne starosti popravnog osoblja, koja je 49 godina.
44. Tokom posete, NMST je primio mnoge žalbe i od korektivnih službenika u vezi sa malim brojem korektivnih službenika u odnosu na broj zatvorenika, i drugim radnim uslovima. Jedna od mnogih žalbi je ne snabdevanje uniformama i drugom neophodnom opremom za obavljanje njihovog rada.

---

¹³ Evropski Komitet za Sprečavanje Torture u Izveštaju o Kosovu nakon posete Kosovu u 2015 godini, imala je primedbu u vezi sa pružanjem zdravstvenih usluga u prisustvu korektivnih službenika i preporučio je da se prekine sa takvom praksom.

45. NMST smatra da način na koji osoblje sagledava kvalitet života na poslu i način na koji ih tretiraju njihovi menadžeri i kolege ima značajan uticaj na atmosferu u zatvoru i na postupanje sa zatvorenicima. Korektivni službenici koji se osećaju ocenjenim, pouzdanim i poštovanim na svom radnom mestu, postoje veće šanse da će ove vrednosti primeniti i u postupanju sa zatvorenicima. Povoljni radni uslovi u zatvoru su takođe važni za privlačenje i zadržavanje pravog osoblja u zatvoru.
46. Međunarodni standardi u ovom pogledu su jasni i predviđaju da zatvorsko osoblje treba da se imenuje sa punim radnim vremenom, da imaju civilni status, da imaju adekvatne plate, povoljne beneficije za zaposlenje i adekvatne uslove za obavljanje svoje službe. Male plate, neadekvatni uslovi rada i nedostatak drugih beneficija koje su potrebne za podsticanje adekvatnog rada u prostorima kao što su zatvori, mogu da imaju negativan uticaj na motivisanje i obavljanje dužnosti osoblja koje je angažovano radom u zatvorima. Pored toga, takva situacija može da podstakne i korupciju.¹⁴
47. Takođe, jedna od čestih žalbi koje NMST prima od korektivnih službenika je pitanje izračunavanja beneficiranog staža. NMST napominje da član 221 Zakona o izvršenju krivičnih sankcija izričito definiše: “*Popravnim službenicima, zbog rizika, znacaja i posebnih uslova rada, na svakih dvanaest (12) meseci rada računa se šesnaest (16) meseci staža osiguranja, dok se u obračunu zarade obezbeđuje određen dodatak na zaradu.*” **NMST da bude obavešten od strane nadležnih organa u vezi ovog pitanja.**
48. NPST je takođe posetio objekat u kojem je stacionirana Jedinica za specijalnu intervenciju, koja se sastoji od 17 članova, koji rade u smeni od 12 sati i pozivaju se 24 sata dnevno. Na centralnom nivou je samo ova jedinica, i ista vrši radove kao što su: specijalne pretrage, patroliranje u vezi bezbednosti, interveniše kada eskalira situacija u KCD-u kao i u drugim zatvorima. Ova jedinica takođe vrši posao prevoza, pretragu robe koja ulazi u KCD, rad koji nije opisan u njihovim radnim zadacima.
49. NMST je takođe posetio prostor u kome oni obavljaju i praktične vežbe. Generalno, objekat ispunjava uslove za rad i smeštaj jedinice. Što se tiče hrane i kategorije opasnosti, ova jedinica se tretira isto kao i ostali korektivni službenici unutar KCD-a. Za 12 sati rada i praktične vežbe, jedinica dobija samo jedan obrok (prema njihovim tvrdnjama, u prošlosti su imali dodatni obrok) i to nije dovoljno za njih.
50. Što se tiče opreme, jedinica koristi *peper spray*, kome je stekao rok otpilike pre tri godine, šipke i lisice. Oni nemaju svoje vozilo, aparate za disanje, gasne maske, radio-veze. NMST je primetio da pripadnici ove jedinice u svojim šlemovima nemaju identifikacione brojeve. NMST smatra da je teško očekivati da će ova jedinica u ovom sastavu i svim ovim obavezama obavljati svoje dužnosti u svim mestima u kojima se angažuje za obavljanje specifičnih zadataka. Što se tiče upotrebe i isteka roka *peper spray*, situacija ostaje ista kao što je konstatovano u izveštaju sa preporukama objavljenim 26. januara 2017.¹⁵

Disciplinske mere

51. Prema zakonima na snazi disciplinske kazne koje se mogu izreći osuđenim licima su: ukor, oduzimanje dodeljenih privilegija, nalog za nadoknadu i samica.¹⁶ Dok u slučaju

---

¹⁴ Pravila Mandele, Pravilo 74. Evropska zatvorska pravila, Pravilo 79.1 i Pravilo 79.2. 10-ti i 11-ti Opšti Izveštaj Evropskog Komiteta za sprečavanje torture.

¹⁵ http://ombudspersonkosovo.org/repository/docs/27012017,Raport_me_rekomandime_i_MKPT_-_Dubrav%C3%AB_101537_457637.pdf (25.5.2018).

¹⁶ Stavovi od 101 do 113 Zakona o Izvršenju Krivičnih Sankcija.

prитворениh lica, kazne mogu biti nametnute na sledeći način: ograničavanje ili zabrana poseta ili prepiske, osim kontakata sa advokatom, Ombudsmanom i diplomatskim misijama. Tokom posete, kako bi se analizirala situacija u ovom pogledu, NMST je analizirao nekoliko odluka direkcije KCD-a kojima su određenim zatvorenicima izrečene različite disciplinske mere, uključujući i disciplinsku meru samice.

52. NMST je zaključio da KCD vodi registar izrečenih disciplinskih mera gde se beleže podaci u vezi sa izrečenom merom, razlogom, vremenu izricanja i završetka. Takodje, ove disciplinske odluke se dostavljaju zatvorenicima i putem njih oni se obaveštavaju o raspoloživim pravnim lekovima, ukoliko su nezadovoljni izrečenom disciplinskom merom.
53. NMST je obavešten da lekarska služba ne učestvuje u donošenju odluke u vezi sa sposobnošću pritvorenog lica ili osuđenog lica da se suočava sa disciplinskom merom samice. NMST smatra da lekarskom osoblju je jasna njihova uloga u ovom pogledu. Učešće lekara u donošenju odluka, koji u stvari je lekar pritvorenog ili osuđenog lica, bi minirao odnos lekar-pacijent, osim ako se ova mera preduzme iz zdravstvenih razloga.¹⁷
54. Ali, NMST i putem ovog izvještaja (kao drugim izvještajima sa preporukama objavljenim ranije) izražava uznemirenje da zakonodavstvo na snazi¹⁸ predviđa da pre nego što se zatvorenik smesti u samici, direktor popravne službe institucije zahteva pismenim putem mišljenje lekara koji dokazuje da je osuđeno lice u dobrom fizičkom i psihičkom zdravstvenom stanju da se mogu podvrgnuti disciplinskoj meri usamljenosti.
55. **NMST zahteva od nadležnih vlasti da odredbe na snazi ovih akata izmene u skladu sa preporukama EKST u izveštaju o Kosovu, u skladu sa 21-vim opštim izveštajem EKST i preporukom Komiteta Ministara Evropskog Saveta Rec (2006) +2 o Razmatranju Evropskih zatvorskih pravila.**

Kontakt sa spoljnim svetom

56. Zakonodavstvo na snazi¹⁹, u slučaju osuđenih lica određuje da pritvorena lica imaju neograničeno pravo na prepisku (koja se podvrgavaju određenim odstupanjima), imaju pravo za mesečnu posetu koja najmanje traje jedan sat, kao i jednu posetu od dece i njihovih supružnika najmanje jednom u 3 meseci sa minimalnim trajanjem od tri sata. Osim toga, oni imaju pravo da obavljaju telefonske razgovore.
57. U vezi sa telefonskim razgovorima, Administrativno Uputstvo o Kućnom Redu u Popravnim Institucijama²⁰ određuje da osuđeno lice ima pravo na telefonske razgovore sa članovima uže porodice i ostalim licima. Na osnovu ovog uputstva, telefonski razgovor osuđenog lica i pritvorenika ne može biti duži od 15 (petnaest minuta)
58. Osuđenom licu osnovnim režimom može da se dozvoli jedan telefonski poziv tokom nedelje koji traje 15 (petnaest) minuta, dok osuđenim licima sa naprednim režimom mogu se dozvoliti dva telefonska poziva koja traju 15 (petnaest) minuta.
59. U slučaju pritvorenika, član 200 Zakonika o Krivičnom Postupku određuje da pritvorena lica mogu primiti posete “unutar granica pravila Pritvornog Centra” uz dozvolu sudije u

---

¹⁷ Evropski Komitet za Sprečavanje Torture na izveštaju o poseti Kosovu u 2015 godini je zatražio od relevantnih autoriteta da se prekine sa praksom zahtevanja od lekara uverenja da pritvoreno pice ili osuđeno lice je u stanju da se suočava sa merom.

¹⁸ Član 107 Zakona o Izvršenju Krivičnih Sankcija i član 76 Administrativnog Uputstva o Kućnom Redu u Popravnim Institucijama.

¹⁹ Zakon o Izvršenju Krivičnih Sankcija, članovi 62-65.

²⁰ Administrativno Uputstvo o Kućnom Redu u Popravnim Institucijama, član 54.

postupku i pod njegovim nadzorom. Dalje, prema ovom zakonu se određuje da prepiska i ostali kontakti takođe se podvrgavaju odluci sudije u postupku.

60. Ombudsman ili njegov zastupnik mogu da posete pritvorenike i da drže prepisku sa njima bez prethodne najave i bez nadzora pretresnog sudije, sudije ili predsedavajućeg sudije ili drugog lica imenovanog od takvog sudije. Pisma pritvorenika upućenih Instituciji Ombudsmana ne mogu da se kontrolišu. Ombudsman i njegovi predstavnici mogu da komuniciraju usmeno ili u pisanoj formi na poverljiv način sa pritvorenicima. Takođe, osuđena lica mogu da se obrate NMST Ombudsmana i putem telefona.
61. U slučaju stranih državljana, njima se pruža mogućnost da pismenim ili usmenim putem kontaktiraju diplomatskom predstavništvom, ili dotičnom kancelarijom države čiji je državljanin.²¹ Tokom posete, NMST je obavio intervju sa nekoliko stranih državljanina (iz Republike Albanije) koji su se žalili NMST u vezi prava korišćenja prava na vikend koji je za strance ukinut odlukom Ministarstva pravde. Strani državljani nisu imali druge žalbe u vezi sa drugim pravima zatvorenika. **NMST nije primio žalbe u vezi sa pravom na kontakte sa spoljnim svetom.**

Prostori gde se obavljaju posete

62. Tokom posete NMST posetio je i prostorije u kojima su obavljaju porodične posete i slobodne posete. Uslovi u ovim prostorima su i dalje zadovoljavajući, a NMST nije primio nikakve žalbe od zatvorenika ili posetilaca koji su se nalazili u ovim prostorima tokom posete

Procedure prijema

63. U KCD, skorije primljeni se podvrgavaju procedurama o prijemu koja najviše traju 30 dana. Tokom ovog perioda oni se ocenjuju i kategorišu u zasebnim ćelijama pre nego se smeste u običnim ćelijama. Tokom posete, NMST je primetio da KCD poseduje registar u kojem se evidentiraju podaci u vezi sa zatvorenim licima koji su smešteni u paviljonu prijema. Što se tiče kontakata sa spoljnim svetom i šetnji tokom ovog perioda, zatvorenici su izjavili da im se dozvoljavaju dva telefonska poziva i 2 posete tokom perioda koliko se nalaze u ovaj paviljon.

Lekarski pregled tokom prijema

64. Evropski Komitet za Sprečavanje Torture u izveštavaju o poseti na Kosovu u 2015 godini je naglasio suštinski značaj koji imaju lekarski pregledi, posebno u slučajevima zatvorenika i pritvorenika koji su skorije primljeni, ne samo za identifikaciju zaraznih bolesti i prevenciju samoubistva, ali i kroz doprinos koji se daje u smislu prevencije torture kroz odgovarajuća evidentiranja povreda.
65. KCD je obavestio ekipu NMST-a da se novo primljeni podvrgavaju lekarskom pregledu u roku od 24 sati od trenutka dolaska u centar. Ove kontrole podrazumevaju i opštu kontrolu tokom koje se zatvorenik pita da li postoji neka bolest koja, ako se izjavljuje, se registruje u njegovom zdravstvenom kartonu. Sve procedure zdravstvene usluge u zatvorima vrše se na osnovu Operacione Standardne Prakse. Ovaj službeni dokument sastavljen je u saradnji između domaćih stručnjaka i stručnjaka iste oblasti iz Evropskog saveta i počeo je da se primenjuje od oktobra 2017. godine.

Pitanja koja se nadovezuju sa bezbednošću

---

²¹ Zakon o Izvršenju Krivičnih Sankcija, član 33 stav 1.

66. Tokom posete NMST je primetio da je takozvani *biber sprej* i dalje deo standardne opreme korektivnih službenika KCD-a. Pored toga, NMST je obavešten da ovom *biber sprej* istekao rok. EKST je u Izveštajima o poseti Kosovu 2011 i 2015 godine zatražio od nadležnih organa da se prekine sa ovom praksom imajući u vidu štetne efekte koje imaju ove supstance i da ovaj uređaj više ne bude deo standardne opreme korektivnih službenika. **NMST zahteva od KCD da šalje komentare o upotrebi *peper spray* i da li isti standardna oprema svakog popravnog službenika ili samo određenih zvaničnika**
67. NMST je obavešten od direkcije da u nekim paviljonima i objektima KCD-a nema sigurnosnih kamera, a u nekim kamere su van funkcije. **NMST ohrabruje vlasti KCD-a da opremi sve hodnike paviljona i spoljnih prostorija sigurnosnim kamerama koja, prema EKST, u stvari, predstavljaju jednu od garancija za zaštitu od zlostavljanja.**²² U izveštaju za Irsku u 2010 godini, EKST ohrabruje nadležne organe da instaliraju što više sigurnosnih kamera na mestima gde se drže lica lišena slobode
68. **Takođe, NMST ohrabruje nadležne organe da obezbede tehničku mogućnost da se podaci snimljeni sigurnosnim kamerama sačuvaju duže vreme, jer na taj način mogu efikasnije istražiti navode o mogućem zlostavljanju ili prekomernoj upotrebi fizičke sile.**

Incidenti među zatvorenici

69. Prema direkciji, tokom ove godine do sada su evidentirana četiri incidenta među zatvorenici. NMST je primetio da su ovi incidenti identifikovani u relevantnim obrazcima. Uopšte, NMST tokom posete primetio je da su odnosi između zatvorenika dobri i da ne postoji zabrinjavajuća klima između njih u gotovo svakom paviljonu.

Procedura podnošenja žalbi

70. Efikasan sistem za podnošenje žalbe je osnovna garancija protiv zlostavljanja u zatvorima i centrima za pritvor. Lica smeštena u ovim centrima treba da imaju mogućnost da podnesu žalbu unutar zatvora ili centra za pritvor gde su smešteni i da se na poverljiv način omogući pristup odgovarajućem organu.
71. Član 91 Zakona o izvršenju krivičnih sankcija, detaljno definiše postupak kojim pritvorenicima i zatvorenici mogu da se obrate žalbom ili molbom direktoru jedne određene institucije Korektivne Službe Kosova. Procedura uključuje i rokove za odgovor od strane direktora i mogućnost da se žalba uputi i nekom drugom organu, u ovom slučaju Generalnoj Direkciji Korektivne Službe i Ministru Pravde.²³
72. NMST je primetio da na raspolaganju smeštenih u KCD se nalaze kutije za žalbe postavljene od strane Kosovske Korektivne Službe i kutije za žalbe postavljene od strane Institucije Ombudsmana. Kutije za žalbe postavljene od strane institucije Ombudsmana mogu se otvoriti samo od zaposlenih u ovoj instituciji, što za podnosioca žalbe pruža poverljivost pri podnošenju žalbe.

---

²² EKST, izveštaj o poseti Irskoj u 2010 godini, stav 18.

²³ Član 91, stav 4 Zakona o Izvršenju Krivičnih Sankcija propisuje: U podnetoj žalbi Direktor Popravne Službe će odgovoriti u roku od petnaest (15) dana, dok Centralna Kancelarija Popravne Službe u roku od trideset (30) dana. U pisanoj žalbi će se dati odgovor u pisanoj formi.

73. NMST je primio žalbe od zatvorenika o ne odazivanju na zahteve upućene Direkciji. NMST smatra da bez obzira na prirodu zahteva, važno je da se zatvorenicima vrate odgovori na podnesenim zahtevima.
74. NMST je obavešten da je Korektivna služba Kosova u saradnji sa stručnjacima Saveta Evrope u okviru projekta podrške Korektivnoj službi na Kosovu održala nekoliko radionica u cilju izgradnje procedura i sastavljanja obrazaca za žalbe zatvorenika.

Žalbe protiv Odbora za uslovno oslobađanje

75. Tokom posete monitoring ekipa je primila veliki broj žalbi protiv odluka Odbora za uslovno oslobađanje (OUO). **Prema tvrdnjama žalioca OUO ne dostavlja u KCD odluke u vezi sa njihovim zahtevima za uslovni otpust.**

Na osnovu nalaza i konstatacija postignutih tokom posete, u skladu sa članom 135 stav 3 Ustava Republike Kosovo i člana 16 stav Zakona o Ombudsmanu, br. 05/L019, Ombudsman preporučuje:

Ministarstvu Pravde:

1. **Da obavesti NMST da li je usvojeno sekundarno zakonodavstvo za borbu protiv korupcije**
2. **Da se poboljša kvalitet i količina hrane.**
3. **Osudenicima da se obezbedi dijetetska hrana prema preporuci nadležnog lekara.**
4. **Sve ćelije u kojima se smeste zatvorenici kojima se izriče disciplinska mera samice, treba da budu u skladu sa Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija i preporukama Evropskog komiteta za sprečavanje torture. (vidi stavove 19 i 20 ovog izveštaja).**
5. **Da se obave sva potrebna renoviranja na osnovu konstatacija u ovom izveštaju, posebno u paviljonu 8.**
6. **Da se snabdeva kuhinja sa odgovarajućom opremom prema konkretnoj proceni.**
7. **Da se preduzimaju konkretni koraci kako bi se prekinula praksa korišćenja improvizovane električne opreme.**
8. **NMST ponovo ponavlja preporuku da se zatvorenici snabdevaju ormarima za postavljanje ličnih stvari; (vidi izveštaj sa preporukama, 26. januara 2017. godine)**
9. **NMST ponovo ponavlja preporuku da se stavi u funkciji sportska sala. (vidi izveštaj sa preporukama, 26. januara 2017. godine)**
10. **Da se stavi u funkciji ekonomska jedinica.**
11. **NMST ponovo ponavlja preporuku da se u bolnicu zatvora postavi lift koji bi omogućio zatvorenicima sa ograničenim sposobnostima pristup drugom spratu bolnice (vidi izveštaj sa preporukama, 26. januara 2017. godine).**
12. **Da se obave sva potrebna renoviranja u bolnici (vidi stav 40 ovog izveštaja).**

13. **Da se angažuje potrebno korektivno osoblje prema proceni potreba.**
14. **NMST ponovo ponavlja preporuku da se postavljaju sigurnosne kamere tamo gde one nedostaju, kao i tehnička mogućnost očuvanja podataka na duže vreme. (vidi izveštaj sa preporukama, 26. januara 2017. godine).**
15. **NMST ponovo ponavlja preporuku da se obavi dopuna/izmena ZIKS i Administrativnog Uputstva o Kućnom Redu u Korektivnim Institucijama, gde se predviđa da se zahteva pismeno mišljenje lekara, pre nego što se nekom licu izriče disciplinska mera. (vidi izveštaj sa preporukama, 26. januara 2017. godine).**
16. **Da se poveća broj socijalnih radnika na osnovu broja zatvorenih lica u KCD.**
17. **Da se KCD snabdeva potrebnom opremom i materijalima potrebnim za svakodnevni rad.**
18. **Da se razmotre i reše potrebe korektivnih službenika u pogledu uslova rada i radne opreme.**
19. **Da se obavesti NMST u vezi sa upotrebom *peper spray* i isteka roka Istog. (vidi stav 67 ovog izveštaja).**

Ministarstvu zdravlja

20. **NMST ponovo ponavlja preporuku da Ministarstvo zdravlja angažuje jednog redovnog stomatologa. (vidi izveštaj sa preporukama, 26. januara 2017. godine).**
21. **NMST ponovo ponavlja preporuku da angažuje jednog redovnog psihijatra; (vidi izveštaj sa preporukama, 26. januara 2017. godine).**

U skladu sa članom 132, stav 3 Ustava Republike Kosovo („*Bilo koji drugi organ ili institucija, koja sprovodi legitimnu vlast u Republici Kosovo je dužna da odgovori na zahteve Ombudsmana i da mu/joj predstavi sva dokumenta i informacije koje su od njega zatražena u saglasnosti sa zakonom*“) i člana 28 Zakona br. 05/L-019 o Ombudsmanu („*Autoriteti, kojima je Ombudsman uputio preporuke, zahtev ili predlog za preduzimanje konkretnih mera, [...] treba da odgovore u roku od trideset (30) dana. Odgovor treba da sadrži razloge u pisanoj formi o preduzetim radnjama u vezi navedenog pitanja*“), ljubazno vas molimo da nas informišete o radnjama koje ćete preduzeti u vezi sa ovim pitanjem.

S' poštovanjem,

Hilmi Jashari
Ombudsman